

Світове господарство та його структура

- Зміст
- Вступ
- 1. Світове господарство та його структура
- ~~0.1. Сутність світового господарства та закони його розвитку~~
- 0.2. Етапність формування світового господарства
- 0.3. Закономірності розвитку світового господарства
- 1. Міжнародні економічні відносини в системі світового господарства
- 1.1. Умови та основні фактори розвитку міжнародних економічних відносин
- 1.2. Форми міжнародних економічних відносин
- 1.3. Основні групи країн у світовому господарстві
- 3. Глобалізація світогосподарських зв'язків та загальноцивілізаційні проблеми людства
- Висновки
- Перелік літератури та інших інформаційних джерел
- Додатки

Вступ

- Під світовим господарством розуміють сукупність національних господарств та економічних взаємозв'язків між ними, або сукупність виробничих відносин, які функціонують на національному та міжнародному рівнях. Цей процес об'єктивно зумовлений дією кількох факторів.
- По-перше, прагненням народів світу вижити за умов надмірного нарощування військових потенціалів і загрози людству можливих глобальних війн, політики мирного співіснування різних економічних систем.
- По-друге, розгортанням науково-технічної революції. Жодна з країн світу не може самотійно використати всі досягнення сучасної науки і техніки, тому вони повинні об'єднувати свої зусилля у цій сфері.

- По-третє, інтернаціоналізацією господарського життя, міжнародним Ооділом праці. За сучасних умов країни світового співтовариства можуть ефективно розвивати виробничі процеси лише шляхом спеціалізації та кооперування виробництва на міжнародному рівні. Завдяки цьому можна значно знизити собівартість продукції, підвищити її якість, надійність, зекономити паливно-енергетичні, сировинні ресурси, підвищити продуктивність праці, раціонально використовувати робочу силу.
- По-четверте, необхідністю об'єднання зусиль країн при розв'язанні глобальних проблем (екологічних, продовольчих), зростаючою потребою у взаємній допомозі в екстремальних ситуаціях (землетрусах, ядерних аваріях тощо), доцільністю поєднання господарських зусиль країн-партнерів для спільного освоєння багатств світового океану та космосу, у збереженні як уже напрацьованих людством знань, ідей, так і переробці і використанні все більш складних інформаційних систем, створенні міжнародного інформаційного банку даних, яким могла б користуватися відповідно до своїх потреб кожна країна світового співтовариства.
- Ці фактори сприяють формуванню цілісного організму світового господарства, поступовому утворенню органічного цілісного економічного явища, яке є істотною ознакою його системності.

- Характерною ознакою такого господарства є інтегративність, тобто процес зближення між його структурними елементами. Цей процес відбивається у функціонуванні прямих зв'язків між підприємствами, об'єднаннями, у поглибленні процесів спеціалізації та кооперування виробництва, створенні міжнародних господарських організацій, товариств, спільних підприємств тощо.
- Формування світового господарства - процес тривалий і безперервний. Він розпочався відносно давно, триває зараз і буде продовжуватися в неосяжній перспективі. І хоча мета його, визначена об'єктивними тенденціями розвитку людства, залишається незмінною, окремі етапи цього історичного процесу досить суттєво відрізняються один від одного своїм конкретним змістом.

1. Світове господарство та його структура.

- На процес відтворення у кожній країні впливають діючі у межах націо-нальних господарств закони. Міжнародний поділ праці, розвиток світової тор-гівлі, міграція робочої сили тощо зростаючою мірою залежать від зовнішніх (щодо окремої країни) факторів. Крім того, розгортання НТР стимулювало процеси інтернаціоналізації продуктивних сил, капіталу, поглиблення міжна-родного поділу праці, усього процесу суспільного відтворення.
- Тому дія загальних законів та закономірностей у межах світового господарства, його сутність, основні елементи, найважливіші закони та закономірності розвитку, їх соціально-економічні наслідки є предметом дослідження економічної теорії.

1. Світове господарство та його структура.

- На процес відтворення у кожній країні впливають діючі у межах націо-нальних господарств закони. Міжнародний поділ праці, розвиток світової торгівлі, міграція робочої сили тощо зростаючою мірою залежать від зовнішніх (щодо окремої країни) факторів. Крім того, розгортання НТР стимулювало процеси інтернаціоналізації продуктивних сил, капіталу, поглиблення міжна-родного поділу праці, усього процесу суспільного відтворення. Тому дія загаль-них законів та закономірностей у межах світового господарства, його сутність, основні елементи, найважливіші закони та закономірності розвитку, їх соціально-економічні наслідки є предметом дослідження економічної теорії.

1.1. Сутність світового господарства та закони його розвитку.

- Населення на нашій планеті сягнуло 6, 3 млрд. осіб і щорічно зростає приблизно на 80 млн. осіб. Людство розмовляє 2796 мовами (за деякими даними - 5000), в Україні - 73 мовами. На Землі існує майже 210 держав, які перебувають на різних щаблях суспільного розвитку. Більшість функціонують в умовах докапіталістичних формацій, поєднуючи елементи первісного, рабовласницького та феодального способів виробництва. Капіталістичний спосіб виробництва поступово поширюється, але ще не став визначальним. За загальноприйнятою класифікацією більшість людства проживає у слаборозвинутих країнах (майже 140 країн). За економічним потенціалом лідирують розвинуті капіталістичні країни: США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Канада, які створюють до 50 % ВВП планети.

- Приблизно 35 держав належать до типу розвинутих, серед них понад 10 - високорозвинуті. У кожній країні сформувався певний тип технологічного способу виробництва, відносини економічної власності і господарський механізм, науковий, промисловий, фінансовий, ресурсний, трудовий та інший потенціал.
- Економісти пропонують різні визначення, в яких, з одного боку, при з'ясуванні сутності світового господарства наголошується на зв'язках між різними країнами, а з іншого - на наявності національних господарств і лиш після цього на взаємозв'язках між ними. З методологічної точки зору другий підхід логічніший, оскільки відповідає вимогам системного аналізу. Його вимогами є такі ознаки цілісності, як організованість, наявність інтегративних властивостей і функцій, а також загальна мета. Цілісність і організованість світового господарства забезпечує його господарський механізм та міжнародні поділ праці, який теж належить до сфери міжнародних економічних відносин, оскільки до них відносять техніко-економічні відносини між різними країнами, а отже, відносини міжнародної спеціалізації, кооперації, комбінування та інші (як сфера міжнародного поділу праці).

- До складу світової економічної системи відносять світові продуктивні сили та світовий господарський механізм. На їх основі утворюються такі міжнародні економічні метасистеми:
- 1) міжнародний технологічний спосіб виробництва, сформований у наслідок діалектичної взаємодії процесів інтернаціоналізації продуктивних сил та техніко-економічних відносин. Основою сучасного світового господарства є передусім процес інтернаціоналізації продуктивних сил, а у ширшому контексті - процес інтернаціоналізації технологічного способу виробництва;
- 2) міжнародний суспільний спосіб виробництва, який поступово формується у процесі діалектичної взаємодії процесів інтернаціоналізації продуктивних сил та відносин економічної власності у всіх сферах суспільного відтворення. Формами вияву процесу інтернаціоналізації відносин економічної власності у сфері безпосереднього виробництва є формування інтернаціональних витрат суспільно-необхідної праці, інтернаціональна вартість; у сфері обміну - інтернаціональна ціна, інтернаціоналізація грошей та інших форм інтернаціональних товарно-грошових відносин;

- 3) міжнародний економічний спосіб виробництва, який поступово утворюється внаслідок діалектичної взаємодії інтернаціоналізації технологічного способу виробництва, організаційно-економічних та відносин економічної власності.
- Сучасне світове господарство - складна економічна система, що виникає в процесі діалектичної взаємодії національних господарств, інтеграційних економічних угруповань та наднаціональних економічних організацій світу і розвивається на основі зростаючої інтернаціоналізації продуктивних сил у формі міжнародних економічних відносин, цілісність якому (господарству) надає наднаціональний господарський механізм.
- До світових економічних організацій належать окремі спеціалізовані об'єднання ООН (наприклад, Комісія ООН з питань народонаселення, що займається проблемами демографії та демографічної статистики в міжнародному масштабі; Міжнародна організація праці, яка спрямовує свої зусилля на поліпшення умов праці, регламентацію робочого часу, боротьбу з безробіттям та ін.) та галузеві економічні об'єднання в межах ООН (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Всесвітня організація охорони здоров'я та ін.), Світова організація торгівлі тощо.
- Закон інтернаціоналізації виробництва. Якщо дотримуватись принципу

- примату виробництва, то вирішальну роль у формуванні цілісності сучасного світового господарства мають закони сфери безпосереднього виробництва і передусім закон його інтернаціоналізації.
- Закон інтернаціоналізації виробництва - закон, який виражає внутрішньо необхідні, сталі, суттєві зв'язки між процесом переростання економічним способом виробництва меж національних країн, з одного боку, і поступовим формуванням механізму поєднання особистісних і речових факторів виробництва, взаємодії людини з природою та створення при цьому необхідних матеріальних і духовних благ, відтворення самої людини на інтернаціональному рівні - з іншого.
- Закон інтернаціоналізації обігу. Дія закону інтернаціоналізації виробництва органічно пов'язана з процесами, які відбуваються на світовому ринку, зокрема з дією закону інтернаціоналізації обігу.
- Закон інтернаціоналізації обігу - закон, який виражає внутрішньо необхідні, сталі, суттєві зв'язки між процесом інтернаціоналізації безпосереднього виробництва, формуванням інтернаціоналізації вартості у цій сфері та її перетворенням в інтернаціональну ціну виробництва в процесі конкуренції між підприємствами різних країн на основі випереджаючого зростання світової торгівлі на регіональному та глобальному рівнях.

1.2. Етапність формування світового господарства

- На сьогоднішній день можна виділити 4 етапи становлення світового господарства:
- На першому етапі створюються передумови для формування світового господарства у вигляді світового ринку. Тому його можна назвати підготовчим. Він охоплює період від виникнення суспільного поділу праці (V-IV тисячоліття до н. е.) до становлення великої машинної індустрії у виробництві (середина XIX ст.). Поява суспільного поділу праці породжує передумови для виникнення місцевого ринку, який з часом трансформується регіональний та регіонально-світовий.

- Подальший розвиток суспільного поділу праці в епоху феод відчутний поштовх для розвитку товарно-грошових відносин і подальшого формування світового ринку (XV-XVII ст.). Новий імпульс форм світового ринку отримало після утвердження в середині 19ст. у провідних країнах світу великої фабрично-заводської індустрії, яка вже об'єктивно не могла існувати без світового збуту.
- Світовий ринок - це система стійких торгових відносин між країї заснованих на міжнародному поділі праці й інших факторів виробництва. Міжнародний поділ праці євищою формою суспільного територіального поділу праці, причому в сучасних умовах він існує в різних своїх функціональних формах; загального, приватного, одиничного. Поділ праці пов'язаний з поділом таких факторів виробництва, як природні ресурси капітал, підприємницькі переваги людей, що виявляються продуктом як природного, так і історичного процесу. Становлення світового ринку є лише першим етапом перетворення переважно закритих національних господарських систем під дією могутніх законів товарного виробництва, що зламують національні кордони в пошуках нових факторів економічного росту і реалізації економічних інтересів людей.

- На другому етапі (середина XIX - початок XX ст.) світове господарство набуває рис світового капіталістичного господарства, тобто об'єднує країни капіталістичної системи. Проте єдність соціально-економічної системи не означала рівноправності. Світове господарство на даному етапі складалося з двох підсистем: ринкового господарства індустріальне розвинутих країн і малорозвинутого ринкового і доринкового господарства колоніальних і залежних країн. Між ними склалася система нерівноправного міжнародної поділу праці.
- Третій етап (з 20-х - до 90-х рр. XX ст.) починається з відокремлення ні капіталістичної системи світового господарства Радянського Союзу, а п другої світової війни ряду країн Східної Європи, Азії, Америки. Найважливішою характерною рисою цього етапу є те, що капіталістична система господарювання перестала бути всесвітньою. Поруч з нею виникла нова, соціалістична система світового господарства. Структура сучасного світового господарства включає дві складові частини по перше, всі національні господарства, яких сьогодні налічується понад 190; по-друге - міжнародні економічні зв'язки (відносини) між країнами-партнерами. У структуру світового господарства входять світові ринки товарів і послуг капіталів, робочої сили, міжнародна валютна система, міжнародна кредитно-фінансова система, сфера обміну в області науки, техніки й інформації, міжнародний туризм та ін.

1.3. Закономірності розвитку світового господарства

- Для світового господарства, як єдиної цілісної системи, властиві й свої специфічні закономірності. Насамперед - це тенденція до інтернаціоналізації господарського життя, яка протистоїть тенденції до національного відокремлення. З розвитком світового господарства перша тенденція бере верх над другою: неухильно зростає зовнішньоторговельний оборот усіх країн, збільшуються масштаби міжнародного руху капіталу, швидко зростають обсяги виробництва на закордонних філіях ТНК, все більше переплітається міжнародна діяльність великих банків і т. д.

- Важливою закономірністю сучасного світового господарства є нерівномірність розвитку його окремих частин і загострення суперництва між ними на цій основі. Так, сучасне світове господарство чітко поділяється на дві історичні спільноти: "високорозвинутий центр" і "периферія, що розвивається".

2. Міжнародні економічні відносини в системі світового господарства.

- У підручнику "Основи економічної теорії: політекономічний аспект" за редакцією Г.Климка стверджується, що "сучасне світове господарство є складною частиною національних господарств окремих країн та їхніх угруповань, що взаємозв'язані міжнародними економічними відносинами на основі міжнародного поділу праці"

2.1. Умови та основні фактори розвитку міжнародних економічних відносин.

- Світове господарство характеризується:
  - • зростанням інтернаціоналізації економіки на основі поглиблення міжнародного поділу праці;
  - • створенням багатогранної системи міжнародних економічних відносин;
  - • формування міжнаціональних механізмів регулювання економічних взаємовідносин між країнами.
- Економічними засадами функціонування світового господарства є:
  - • міжнародний поділ праці (МПП);
  - • інтернаціоналізація економіки;
  - • міжнародна конкуренція.
- Міжнародний поділ праці - спеціалізація країн на виробництві певних видів товарів відповідно до їхніх природно-кліматичних, історичних та економічних умов.

- Існує три форми міжнародного поділу праці.
- Сучасний етап розвитку МПП характеризується:
- - розвитком спеціалізації та кооперування виробництва наукомісткої продукції, прогресивних технологій, що зумовлює деіндустріалізацію промислового розвинених країн (скорочення у їхніх структурах виробництва базових галузей);
- - поглибленням спеціалізації у сфері науково-технічних знань та інформації;
- - інтернаціоналізацією сфери послуг, тісним переплетінням продажу послуг з виробництвом та збутом товарів, експортом капіталу, обміном інформацією;
- - загостренням конкуренції на міжнародних ринках, глобалізацією її змісту, зростанням значення інтернаціональних конкурентних переваг.
- Інтернаціоналізація економіки - формування, розвиток та поглиблення економічних взаємозв'язків між країнами завдяки відкритості національних економік.
- Міжнародні економічні відносини (МЕВ) - внутрішня організація світового господарства, законів його розвитку та функціонування, притаманних як світовому господарству загалом, так і окремим формам міжнародних економічних відносин.

- До умов розвитку міжнародних економічних відносин належать:
- 1) більша віддаленість (порівняно з національною економікою) суб'єктів МЄВ, тобто покупців і продавців - учасників міжнародного поділу праці, а отже, значно більші транспортні витрати;
- 2) зростаюча залежність від природних, географічних, демографічних, національних, правових, політичних, релігійних, етнічних та інших факторів;
- 3) використання у сфері МЄВ різних національних валют, що зумовлює появу валютного ризику, ускладнює розрахунки при зовнішньоекономічній діяльності. Це, в свою чергу, передбачає наявність валютного ринку, валютного регулювання;
- 4) значно більший економічний потенціал суб'єктів МЄВ (ТНК, держав, міжнародних фінансово-кредитних організацій та ін.) порівняно з суб'єктами національних економічних відносин (серед них кількісно переважають дрібні та середні підприємства й підприємці, які їх очолюють);
- 5) зростання ролі і складності проведення маркетингових досліджень, оскільки для успішного просування товару на зовнішній ринок необхідно знати природно-кліматичні, екологічні, економічні, правові, соціальні, політичні, культурні, психологічні, релігійні, морально-етичні умови в іншій країні, позиції конкурентів;
- 6) збільшення валютного, соціального, політичного, транспортного, інформаційного ризиків. Найбільшою мірою це стосується створення спільних підприємств, міжнародної виробничої спеціалізації, кооперування, проведення спільних науково-технічних, проектно-конструкторських розробок та ін;

- 7) раціональне поєднання державного та наддержавного регулювання, транснаціональної плановірності та ринкових важелів при формуванні господарського механізму в межах світового господарства.
- До основних факторів розвитку МЄВ належать:
  - • ~~неоднорідність природних, географічних, демографічних, економічних умов, різна забезпеченість матеріальними, трудовими, фінансовими та іншими ресурсами;~~
  - • поглиблення міжнародного суспільного поділу праці в загальній, особливій та одиничній формах, зокрема міжнародної спеціалізації, значне розширення номенклатури продукції;
  - • підвищення ефективності національного виробництва, зумовлене впливом зовнішньоекономічної діяльності (зокрема, міжнародною торгівлею);
  - - необхідність хоча б часткового подолання зростаючого розриву між високорозвинутими і слаборозвинутими країнами при формуванні цілісного світового господарства;
  - • поглиблення глобальної екологічної кризи, послабити або подолати яку можна лише спільними зусиллями всіх країн;
  - • зростання могутності і посилення ролі міжнародних економічних та громадських партій з їх вимогами на поглиблення співробітництва між різними країнами.

2.2. **Форми міжнародних економічних відносин.**

- Основними формами міжнародних економічних відносин, через які проявляється функціонування світової системи господарства, є: міжнародна торгівля, міжнародний рух капіталів, міжнародна міграція робочої сили, міжнародний обмін технологіями, міжнародні валютні та кредитні відносини.
- Міжнародна торгівля - це форма відносин між товаровиробниками і споживачами різних країн, що виникла на базі міжнародного поділу праці. Міжнародна торгівля передбачає переміщення товарів та послуг за межі державних кордонів, її можна трактувати як відносини країн з метою вивезення та ввезення товарів та послуг. До товарів, крім матеріальної продукції, належать призначені для продажу продукти інтелектуальної праці - патенти, ліцензії, ноу-хау, фірмові знаки та інші види експортних документів.

- До міжнародної торгівлі послугами належать транспортні послуги, фрахт, міжнародний туризм, банківські, біржові та посередницькі послуги, страхові операції, рекламні заходи, ярмарки, обмін в галузі культури, інформації та інші «невидимі» блага. В ролі продавців і покупців виступають держави, державні та недержавні організації, окремі особи, приватні, акціонерні та кооперативні підприємства й фірми.
- Розвиток інформаційної інфраструктури залежить від рівня розвитку промисловості. Але і конкурентноздатність самої промисловості здебільшого визначається інформаційною складовою. Інформаційна ситуація в країні, її підключеність до каналів світових мереж інформаційних комунікацій стала багато в чому визначати роль і місце країни в міжнародному поділі праці і у всесвітнім господарстві.
- Для регулювання своєї зовнішньої торгівлі кожна держава законодавче встановлює певні правила та умови зовнішньоторговельної політики. Ними вона намагається забезпечити найсприятливіші умови національним товаровиробникам, створити необхідні умови для вивезення національних товарів на ринки інших країн та обмежити ввезення іноземних товарів в свою країну. Таким чином, держава відчутно впливає на загальний стан експортно-

- імпорتنих відносин. Залежно від масштабів втручання у міжнародну торгівлю розрізняють два типи зовнішньоторговельної політики держави :
  - * політика вільної торгівлі;
  - * політика протекціонізму.
-

- Політика вільної торгівлі - це політика мінімального втручання держави у зовнішню торгівлю. Вона базується на усуненні будь-яких перешкод до ввезення та вивезення іноземних та вітчизняних товарів. Митні органи виконують лише реєстраційні функції. Цю політику проводять країни з високим рівнем розвитку продуктивних сил, коли місцеві підприємці мають змогу витримувати конкуренцію.
- Протекціонізм - це державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції з використанням системи обмежень імпорту. Проводячи політику протекціонізму, держава, з одного боку, захищає національних виробників, стимулює розвиток національного виробництва. З іншого боку, така політика може призвести до застійних явищ, оскільки послаблюються стимули до технічного прогресу, що, в свою чергу, веде до падіння конкурентоспроможності національних товарів. За такої політики посилюється нелегальне ввезення товарів. Крім того, торгові партнери можуть вжити відповідних заходів щодо експорту товарів цієї країни, що завдасть їй економічні збитки. Протекціонізм переважає в зовнішньоторговельній політиці країн, що розвиваються.

- Протекціонізм у менш розвитих країнах - спроба вистояти в боротьбі зі світовими економічними силами, здатними законсервувати відсталу неефективну структуру національної економіки. В цьому випадку свідомо жертвують майбутніми економічними вигодами: захист молодих перспективних галузей як основи структурної перебудови економіки виявляється цілком виправданим. У більшій чи меншій мірі протекціонізм необхідний для збереження і посилення галузей, що випускають стратегічні товари і матеріали, необхідні для оборони країни, для збереження і підтримки виробництва й зайнятості, особливо в умовах кризи (хоча ці аргументи, з погляду науки, не безперечні), для протистояння демпінгу - продажу товарів за цінами нижче витрат. У деяких випадках мито - основне джерело доходу держбюджету, і лібералізм просто неможливий. Зрештою, економічна політика держави може визначатися неекономічними пріоритетами, і протекціонізм виявляється вимушеним при повному розумінні його несприятливих наслідків.
- Однією з основних форм міжнародних економічних відносин є міжнародний рух капіталу. Капітал є тим ресурсом, без якого неможливе виробництво будь-якого товару, створення матеріальних благ. Переміщення його за кордон у виробничій, грошовій чи товарній формах веде до утворення іноземної власності чи іншої форми зобов'язань, які дають право на систематичне отримання прибутків. Країна може приймати та інвестувати за кордон підприємницький капітал, давати і отримувати міжнародні позики.

- Приплив капіталу з-за кордону є одним із основних джерел фінансування імпорту.
- Державний капітал -це засоби з державного бюджету, які спрямовуються за кордон або приймаються з-за кордону за рішенням уряду чи міжурядових організацій. До них належать державні позики, гранти та різні види дарунків чи допомоги, які надаються однією країною іншій за міжурядовими угодами.
- Недержавний (приватний) капітал - це засоби приватних фірм чи організацій, які спрямовуються за кордон або отримуються з-за кордону за рішенням їх керівних органів. Це - інвестиції капіталу, надання торгових кредитів, міжбанківське кредитування тощо.
- Підприємницький капітал - це засоби, які вкладаються у виробництво для отримання доходу. Вивезення підприємницького капіталу означає створення власниками капіталу підприємств на території іншої країни. Залежно від ступеня реально здійснюваного контролю за діяльністю створених підприємств розрізняють прямі та портфельні інвестиції.
- Під прямими інвестиціями слід розуміти підприємницький капітал за кордоном, що забезпечує контроль над підприємствами, в які він вкладений. За міжнародною статистикою частка іноземної участі в акціонерному капіталі фірми, що дає змогу досягти такого контролю, прийнята у розмірі

- 25%, за американською статистикою - 10%, а за австралійською та канадською - 50%.
- Портфельні інвестиції утворюються вкладенням капіталу в цінні папери підприємств у розмірах, які не забезпечують права власності або контролю над ними. Портфельні інвестиції характерніші для приватного підприємницького капіталу. Вони мають високу ліквідність, тобто цінні папери швидко можуть бути перетворені в готівку.
- Позиковий капітал вивозиться за межі країн у вигляді надання позик на короткий чи довгий термін для отримання відсотка.
- Державні капітали вивозяться, як правило, на умовах, що відрізняються від звичайного ринкового стандарту, вони містять більш або менш суттєвий елемент субсидії. На вивезений позиковий капітал іноземний кредитор отримує відсотки. Одержувач позики може самостійно використовувати її для вирішення своїх проблем. Водночас кредити можуть видаватись і під конкретні потреби чи програми.
- Експорт позикового капіталу набуває все більших масштабів і став і основою сучасної системи міжнародного кредиту. У міжнародних масштабах як позиковий використовується здебільшого державний капітал, меншою мірою - приватний.

- Створення великої машинної індустрії викликало розвиток такої форми міжнародних економічних відносин, як міжнародна міграція робочої сили.
- Міжнародна міграція робочої сили - це переміщення працездатного населення за національні межі, що викликається різними причинами переважно економічного характеру. Ці причини - різноманітні. В цілому їх можна розділити на дві групи: загальні, які визначають тенденції розвитку всіх форм міжнародних економічних відносин, і специфічні, що пов'язані тільки з міграцією. До першої групи причин, відносяться: інтернаціоналізація господарського життя; нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих країн; структурні зрушення в економіці, спричинені НТР, які обумовлюють витіснення робочої сили із одних галузей і додаткову потребу в ній інших; економічна політика ТНК, які концентрують трудомісткі виробництва в одних країнах і наукомісткі в інших; політична й економічна нестабільність в окремих державах.
- Друга група причин включає: відмінності між країнами в рівні заробітної плати і соціального забезпечення; нестачу робочої сили певних спеціальностей і кваліфікацій; відносний надлишок робочої сили в багатьох державах особливо в країнах, що розвиваються; відмінності між країнами в можливостях і умовах професійного зростання.

- Міграція висококваліфікованих спеціалістів набула величезного розмаху. Виїжджаючих спеціалістів приваблює передусім вищий рівень заробітної плати і побутових умов у розвинутих країнах, а також більші можливості для професійного зростання. Особливо гостро проблема відпливу умів постала перед постсоціалістичними країнами і перед Україною зокрема.
- Міжнародний обмін технологіями це сукупність економічних відносин, які складаються між підприємствами різних країн у галузі використання науково-технічних досягнень.
- Міжнародну передачу технології можна розглядати у широкому і вузькому розумінні. У вузькому розумінні - це передача власне технології або технології "в чистому вигляді", а в широкому - передача матеріалізованої технології. Технологія в чистому вигляді - це методи і техніка виробництва товарів і надання послуг. Матеріалізована технологія - це машини і обладнання. Передача технології об'єднує обидва поняття.
- До способів некомерційної передачі технології належать:
  - •надання науково-технічної інформації, тобто поширення відомостей про технології через літературні джерела, патенти, інформаційні листи, стандарти тощо;
  - * проведення виставок, ярмарків, конференцій, симпозіумів;
  - * стажування спеціалістів;
  - •спільні фундаментальні науково-технічні розробки.
- Всі вищеназвані способи спрямовані на широкомасштабний пошук місць впровадження технології. Некомерційні способи, як правило, передують комерційним способам передачі технології.

- Способи комерційної передачі технології залежно від складності реалізації поділяються на:
    - * власне передачу технології;
    - * спільну розробку і використання технології;
    - * промислове кооперування та спільне підприємництво.
-

- основою міжнародної передачі технології є проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. На їх виконання передові промислове розвинені країни витрачають значні кошти, зосереджуючи у себе результати передових наукових досліджень. Країни, які не мають змоги витратити кошти на НДДКР, змушені купувати їх результати для підвищення свого економічного потенціалу.
- Міжнародна передача технології може здійснюватись у таких формах:
  - а) патентна угода - міжнародна торгова операція, за якою власник патенту поступається правами на використання винаходу покупцеві;
  - б) ліцензійна угода - міжнародна торгова операція, за якою власник винаходу дає іншій стороні дозвіл на його використання в певних межах;
  - в) ноу-хау - передача технічного досвіду і секретів виробництва, використання яких забезпечує переваги в досягненні його кінцевої мети;
  - г) угода на інжиніринг - це угода на інженерно-консультаційні послуги покупцю для реалізації технічного проекту. Вони охоплюють широкий комплекс заходів з підготовки техніко-економічного обґрунтування проектів, проведення науково-дослідних робіт, здійснення консультацій, нагляду, випробовування тощо;

- д) франчайзинг - це надання великою «батьківською» фірмою права дрібній фірмі вести протягом певного періоду свою справу під її опікою використовуючи її обладнання, реалізовувати через неї свою продукцію.
- Світова валютна система включає сукупність національних валютних систем і міжнародних валютних відносин, у тому числі й обслуговуючих ці відносини ~~наднаціональних валютних інститутів і організацій~~. Міжнародні валютні відносини є складовою частиною міжнародних економічних відносин що виникають у процесі функціонування грошей у сфері економічного обороту між країнами.
- Валюта, в широкому розумінні - це грошова одиниця країни (гривня, рубль, долар і т. ін.); у вузькому розумінні - це грошові одиниці іноземних держав.
- Національна валютна система - форма організації валютних відносин країни, що визначається національним законодавством.
- Етапи розвитку міжнародної валютної системи (МВС)
  - I. Система "золотого стандарту":
    - * золотомонетний стандарт (діяв із 1867 р. до початку ХХ ст.);
    - * золотозливковий стандарт (з початку ХХ ст. до Першої світової війни);
    - * золотодевізний (золотовалютний) стандарт (із 1922 р. до початку Другої світової війни).
    - * залежність від видобутку золота.
  - II. Бреттон-Вудська система (створена в 1944 р.)

- Основні принципи:
- * встановлення твердих обмінних курсів країн-учасниць до курсу долара;
- * курс долара фіксований до золота;
- * центральні банки підтримують стабільний курс національної валюти відносно долара;
- * організаційною ланкою виступають МВФ і МБРР.
- III. Ямайська валютна система (створена у 1976 р.)
- Основні особливості:
- * заснована на кількох валютах;
- * відмінено монетний паритет золота;
- * основний засіб розрахунків - вільно конвертована валюта, а також міжнародні кредитні гроші - СПЗ і резервні позиції МВФ;
- * вільний плаваючий курс валют визначається попитом і пропозицією;
- * центральні банки країн не зобов'язані втручатися в роботу валютних ринків для підтримання фінансового паритету національних валют;
- * країна сама обирає режим валютного курсу (фіксований, плаваючий або змішаний).
- Курс валюти - це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошовій одиниці іншої країни.
- Котирування - визначення офіційними державними органами (центральним банком) ціни іноземної валюти.

- Фактори, які зумовлюють коливання курсів валют:
  - * співвідношення купівельної спроможності валют на внутрішніх ринках;
  - * співвідношення попиту і пропозиції національних валют на міжнародних ринках.
-
- Валютні ринки - це офіційні центри, де відбувається купівля-продаж валют на основі попиту і пропозиції.
  - На світовому валютному ринку здійснюються розрахункові і кредитні операції, що обслуговують товарні угоди, валютообмінні операції, операції з обслуговування руху капіталів між країнами, операції з цінними паперами.
  - Основними функціями світового валютного ринку є: здійснення зовнішньоторговельних операцій, регулювання валютних курсів, валютний кліринг, страхування валютних ризиків, отримання прибутків на різниці валютних курсів.
  - Платіжний баланс - це виражене у валюті кожної окремої країни співвідношення між сумою платежів, отриманих з-за кордону, й сумою платежів, переведених за кордон за певний період часу, як правило, за рік. Стан платіжного балансу залежить від багатьох факторів. Серед них: стан зовнішньоторговельного балансу, міжнародного балансу послуг і руху інвестиційних доходів, балансу міжнародного руху довготермінового й короткотермінового кредиту тощо.

- У сучасних умовах у світовому господарстві функціонує так звана ямайська міжнародна валютна система. Золото, як валютна цінність, з цієї системи вилучено. В основу визначення валютних паритетів покладені "спеціальні правила запозичення" - СДР, тобто міжнародні платіжні і резервні засоби, що випускаються МВФ і використовуються для безготівкових міжнародних розрахунків шляхом запису на спеціальних рахунках і як розрахункова одиниця МВФ. СДР існують тільки в сфері безгрошових розрахунків у вигляді запису на рахунках, їх курс установлюється по відношенню до основних валют.
- Однією з особливостей міжнародної валютної системи є її розвиток на принципах поліцентризму, що означає взаємодії в межах єдиної системи локальних (регіональних) валютних структур. У 1979 р. в Європі створено регіональну валютну систему, що є результатом і водночас одним із важливих інструментів європейської інтеграції.
- Результатом уніфікації економічної і валютної сфери став перехід країн ЄС до єдиної валюти - євро, що має всі шанси стати однією з наймогутніших у світі.
- На основі руху позичкового капіталу в сфері міжнародних економічних відносин виникає міжнародний кредит - надання в масштабі світового господарства валютних і товарних відносин на умові повернення, терміновості й платності. Суб'єктами цих відносин є держави та державні органи, кредитні організації, а також інші юридичні та фізичні особи.

- У розвитку світового господарства міжнародний кредит відіграє важливу роль, сприяючи розвитку продуктивних сил та розширенню масштабів торгівлі. Водночас він може призводити і до негативних наслідків, викликаючи диспропорції в економіці країн-кредиторів. Надмірне залучення міжнародних кредитів та їх неефективне використання підриває платоспроможність внаслідок сплати величезних відсотків за кредит.
-

- Форми міжнародного кредиту можна класифікувати за різними принципами:
  1. За призначенням розрізняють кредити зв'язані - ті, які мають цільовий характер, закріплені в кредитних угодах, і фінансові - ті, що не мають цільового призначення.
  2. За джерелами: зовнішнє кредитування і внутрішнє кредитування
  3. За формою надання: товарні і валютні.
  4. За термінами: нетермінові, короткотермінові, середньотермінові,
  5. довготермінові.
  6. За валютою позики: у валюті країни-позичальника, країни-кредитора,
  7. третьої країни, у міжнародній грошовій одиниці.
  8. За забезпеченістю: забезпечені та бланкові.
  9. За формою надання: готівкові, акцептні, депозитні сертифікати, облігаційні позики.

- Розвиток економічного співробітництва, валютних і фінансових відносин між окремими державами обумовив появу міжнародних фінансово-кредитних організацій.
- Міжнародні валютно-фінансові організації - це інститути, створені на основі міждержавних угод з метою регулювання міжнародних економічних відносин.
- Провідними міжнародними валютно-фінансовими організаціями є Міжна-родний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).
- Міжнародний валютний фонд (МВФ) був заснований у 1945 р. на основі рішень Бреттон-Вудської конференції і має статус спеціалізованого закладу ООН. МВФ є міжурядовою валютно-кредитною організацією, діяльність якої спрямована на сприяння розвитку міжнародних економічних відносин, особливо фінансово-кредитних і торговельних.

- Основними функціями МВФ є:
  - * вироблення правил регулювання валютних курсів і контролю за їх
  - * виконанням;
  - * надання державам кредитів для вирівнювання платіжних балансів,

- підтримки національних валют.
- Світовий банк - це міжнародний інвестиційний інститут, заснований одночасно з МВФ. Позики, що надаються Світовим банком, надзвичайно вигідні для країн, які їх отримують. Як правило, вони надаються під низький процент на 15-20 років і мають п'ятирічний період. Позики одержують країни, що розвиваються, які продемонстрували певні можливості щодо економічного зростання і соціального прогресу. Статутом Світового банку передбачено, що його кредитні ресурси спрямовуються винятково на розвиток виробництва, приватного сектору економіки, малого бізнесу, а також на підтримку міжнародних зусиль з охорони довкілля.
- Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) - це спеціалізований заклад ООН, міждержавний інвестиційний інститут, головною метою якого є сприяння країнам-членам у розвитку їх економіки шляхом надання довгострокових позик і кредитів, гарантування приватних інвестицій. Членами банку можуть бути тільки члени МВФ. Вплив країни на розподіл кредитів МБРР (голос) визначається її квотою країни в капіталі МБ (85, 2 млрд. дол.). Хоча членами МБРР є 181 країна, лідерами у цій організації є США, Японія, Великобританія, Німеччина. Франція, Канада та Італія.

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) створений у травні 1990 р. з метою сприяння реформам у країнах Центральної і Східної Європи, спрямованим на перехід цього регіону до ринкової економіки. Засновниками банку є 40 країн, а також ~~дві міжнародні організації -Європейське економічне співтовариство та Європейський інвестиційний банк.~~
- Мета ЄБРР - стимулювати залучення капіталу в галузі інфраструктури країн Центральної і Східної Європи. Надаючи кредити, банк допомагає західним промисловцям йти на необхідний ризик з метою завоювання ринків на Сході.

2.3. Основні групи країн у світовому господарстві.

- Основні групи країн у світовому господарстві. Такими трьома групами країн, як зазначалось, є розвинені держави світу, країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Розвиненим країнам світу властиві високий рівень розвитку технологічного способу виробництва (значною мірою базується на автоматизованій праці) у промисловості, поступове наближення до цього рівня сфери будівництва (здебільшого, базується на машинній праці), сільського господарства, високий рівень розвитку та значна частка сфери послуг (від 2/3 до 3/4 працездатного населення). До цих країн до середини 90-х рр. належали США, Канада, 15 країн ЄС, Швейцарія, Норвегія, Ісландія, а також Ізраїль і Південна Африка. Серед них, як зазначалося, виділяються сім наймогутніших країн, а трьома основними центрами вважаються США, країни ЄС Японія.

- Решта країн, що розвиваються, не пройшли стадії індустріалізації, їхнє населення, в основному, зайняте у сільському господарстві. У цих країнах низький рівень писемності, велике безробіття, високі темпи зростання населення, експорт представлений, переважно, сільськогосподарською продукцією, продуктивність праці досить низька.
- Згідно з міжнародними стандартами бідності щорічний дохід в сумі до 375 дол. на людину є ознакою абсолютної злиденності, від 376 до 750 дол. на рік - безумовної бідності. За цим критерієм до слаборозвинених країн належать ряд держав СНД, у т. ч. і Україна. До цієї групи у другій половині 90-х рр. належали 54 країни, в яких ВВП на душу населення становив 765 дол. і менше; 47 країн, у яких цей показник становив від 766 до 3035 дол.; 26 країн, у яких ВВП на душу населення складав від 3065 до 9385 дол. на рік і 18 наймогутніших країн, в яких ВВП на душу населення становив понад 9386 дол.
- Третю групу країн складають колишні країни РЕВ і країни СРСР, які найбільшою мірою підходять до держав з перехідною економікою. Внаслідок глибокої кризи у більшості з цих країн через хибну економічну політику та розрив традиційних зв'язків обсяг ВВП знизився більше, ніж удвічі, і вони були відкинуті до групи країн, що розвиваються, із середнім рівнем розвитку. Щоб певною мірою зберегти і навіть відновити традиційні раціональні

- економічні зв'язки, більшість країн колишнього СРСР створили СНД (співдружність національних держав), але ця структура діє неефективно.
-

3. Глобалізація світогосподарських зв'язків та загально цивілізаційні проблеми людства.

- Глобалізація (від фр. global - всезагальний, такий, що охоплює всю земну кулю) - складний, багатогранний процес, який поширюється на всі явища суспільного розвитку і пов'язаний з поглибленням інтернаціоналізації світової економіки, зростанням взаємозалежності національних держав, зумовлених прискореним рухом міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, високих технологій тощо.
- Поняття "глобалізація" увійшло в науковий обіг у 80-ті роки ХХ ст. як відображення фундаментальних перетворень сучасної світової економіки, зумовлених посиленням дії загальноцивілізаційних законів та закономірностей, які охоплюють усі сфери суспільного життя й формують постіндустріальну світову цивілізацію.

- В умовах глобалізації інтернаціоналізація економіки набуває нових рис:
- * формується глобальне світове виробництво на основі планетарного
- * охоплення світової економіки транснаціональними корпораціями і
- * транснаціональними банками, розвитку довгострокових виробничих зв'язків, стратегічних альянсів, договорів про співдружність тощо;

- * кардинально змінюється зміст світових господарських зв'язків: темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи зростання виробництва,
- * фінансові потоки перевищують трансакції, пов'язані з експортом товарів і
- * послуг;
- * змінюється спрямованість і структура міжнародної торгівлі, зростає товарообмін наукомісткою, високотехнологічною продукцією між розвинутими країнами;
- * якісних перетворень зазнає фінансова сфера, змінюється її роль у світовій економіці на основі прогресуючого зростання валютних, фондових, кредитних ринків тощо;
- * посилюється орієнтація розвинутих економік на розгортання всіх сфер людської активності: здатність генерувати нові знання, швидко їх застосовувати, використовуючи сучасні методи обробки інформації;
- * інтенсифікується пошук світового центру управління та інструментів регулювання глобальних світогосподарських процесів.

- Глобальна економіка - якісно новий стан світової економіки, яка поступово перетворюється в цілісний глобальний організм, поєднаний гігантською виробничо-збутовою мережею, глобальною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею тощо.
- **Форми прояву глобалізації:**
- * ~~формування загальнопланетарного науково-інформаційного простору, світової комунікаційної мережі, глобальних технологічних систем;~~
- * інтенсифікація міжнародних трансакцій, формування глобальних ринків робочої сили, товарів, інформаційних технологій на основі поступового демонтажу торговельних бар'єрів, підписання а багатосторонніх торговельних угод тощо;
- * бурхливе розширення світового фінансового ринку, різке збільшення обсягів і швидкості потоків капіталів, фінансових операцій, здійснюваних
- різними суб'єктами світогосподарських зв'язків;
- • зростання відкритості й посилення взаємозалежності економік,
- господарсько-технологічне зближення країн, інтенсифікація регіональних інтеграційних процесів, розвиток міжконтинентальної інтеграції тощо;
- • становлення єдиного світового виробництва на основі інтенсифікації планетарної діяльності глобальних господарських комплексів (мультинаціональних компаній, багатопрофільних транснаціональних корпорацій, транснаціональних банків, їх об'єднань тощо);

- • міжнародний рух циклічних коливань економіки, біржових, валютних і фінансових криз; зближення процентних ставок, внутрішніх і світових цін тощо;
- * уніфікація ведення бізнесу, формування нової системи глобального
- * управління; зростання кількості наднаціональних структур регулювання
- * світового господарства, міжурядових та неурядових міжнародних організацій;
- * інформаційно-культурне зближення народів, впровадження єдиних
- * стандартів життя, уніфікація уподобань, цінностей, суспільної свідомості тощо;
- * порушення рівноваги світової екосистеми, загострення глобальних проблем.
- Глобалізація - неодномірний, нелінійний процес, який виявляє неоднозначний, різноспрямований і суперечливий вплив на сучасний світогосподарський розвиток і економічну безпеку держав.
- Сировинна, енергетична, продовольча та інші проблеми для людства не нові, новими для сучасного етапу розвитку є їхній глобальний характер, оскільки вони стосуються життєво важливих інтересів усіх держав і народів, виступають потужним чинником взаємозалежності та цілісності світу, надаючи йому нових інтегрованих.

- Найзагальнішою причиною загострення глобальних проблем є криза індустріальної цивілізації внаслідок:
  - * безсистемної, безконтрольної, безмежної утилізації ресурсів природи;
  - * низького рівня технологічної культури виробництва;
  - * максимізації, а не оптимізації темпів економічного зростання;
  - * домінування технократичного підходу, послаблення антропогенних засад;
- * масштабного впливу людської діяльності на навколишнє середовище й необмеженого вторгнення людства у біосферу;
- * швидкої урбанізації населення планети, зростання гігантських мегаполісів і агломерацій, що супроводжується скороченням сільськогосподарських угідь, лісів, бурхливою автомобілізацією;
- * поглиблення суперечностей між світовим економічним розвитком і соціальним прогресом.
- Глобальні проблеми:
  - * мають всезагальний, універсальний характер, загальнопланетарний зміст і значення, принципово важливі для долі всього людства;
  - * безпосередньо стосуються життєвих інтересів усіх верств населення, усіх країн і народів планети, усіх або значної групи держав;
  - * мають взаємопов'язаний характер і суттєво впливають на всі сфери суспільного життя;
  - * відображають поглиблення та ускладнення світогосподарських зв'язків;
  - * потребують залучення колосальних технологічних, фінансових, трудових, інформаційних ресурсів, невідкладних і рішучих дій на основі колективних і скоординованих зусиль світового співтовариства;

- *можуть бути успішно вирішені при умові створення адекватної моделі
- стійкого розвитку людської цивілізації.
- Класифікація глобальних проблем за сферами дії не означає, що вони відокремлені одна від одної. Межі між сферами носять умовний характер. Так III сфера концентрує та підсилює увесь комплекс глобальних проблем.

- Глобальні проблеми у сфері взаємодії природи і суспільства:
  - •надійне забезпечення людства сировиною, енергією, продовольством тощо;
  - •раціональне природокористування і збереження навколишнього
    - * природного середовища;
    - * раціональне використання ресурсів Світового океану, мирне освоєння
    - * космічного простору;
    - * утилізація відходів життєдіяльності тощо.
- Глобальні проблеми у сфері суспільних взаємовідносин:
  - •відвернення світової термоядерної війни і забезпечення стабільного
    - * миру;
    - * подолання економічної відсталості частини регіонів і країн світу;
    - * попередження локальних, регіональних та міжнародних конфліктів;
    - * ліквідація наслідків світових та локальних криз;
    - * роззброєння і конверсія військового виробництва тощо.
- Глобальні проблеми у сфері розвитку людини та забезпечення її майбутнього:

- •пристосування людини до умов природного і соціального середовища,
- що змінюється під впливом НТР;
- •подолання епідемій, тяжких захворювань (серцево-судинних,
- * онкологічних, СНІДу, наркоманії);
- * культурно-моральні проблеми втрати довіри до соціальних інститутів,
- * нестабільності сім'ї та послаблення зв'язку поколінь;
- * боротьба з міжнародною злочинністю, наркобізнесом, тероризмом;
- * проблеми демократизації та охорони прав людини тощо.
- Головна передумова успішного вирішення глобальних проблем -розгляд їх у взаємопов'язаній цілісності, тісному переплетінні економічних, політичних, соціальних, культурних, технологічних, екологічних, психологічних та інших процесів.

Висновки

- Особливості розвитку світового господарства в сучасних умовах.
- За сучасних умов світове господарство все більше набуває ознак цілісності. Цей процес об'єктивно зумовлений дією таких факторів:
  - -прагнення людства вижити за наявності значних ядерних потенціалів та ймовірності їх нарощування в інших країнах, загроза ядерної війни, політика мирного співіснування;
  - -розгортання НТР. Зараз жодна з країн не може самотійно використати всі досягнення сучасної науки і техніки, тому треба об'єднувати зусилля у цій сфері, що сприятиме встановленню тісних економічних і науково-технічних зв'язків між країнами, формуванню стійких структур у світовому господарстві;

- -інтернаціоналізація господарського життя, міжнародний поділ праці.
- Нині країни світового співтовариства можуть ефективно розвивати виробничі процеси на рівні світових стандартів, випускати високоякісну продукцію, використовуючи процеси спеціалізації та кооперування виробництва на міжнародно-му рівні. Завдяки цьому можна значно знизити собівартість продукції, підвищити її якість, надійність, зекономити паливно-енергетичні, сировинні ресурси, підвищити продуктивність праці, раціонально використовувати робочу силу;
- -необхідність об'єднання зусиль країн для розв'язання глобальних проблем (екологічних, продовольчих тощо); потреба у взаємній допомозі в екстремальних ситуаціях (землетруси, ядерні аварії тощо), доцільність об'єднання господарських зусиль країн-партнерів для освоєння багатств Світового океану й космосу, для збереження уже набутих людських знань, ідей і для перероблення й використання все складніших інформаційних систем, створення міжнародного інформаційного банку даних, яким могла б користуватися відповідно до своїх потреб кожна країна світового співтовариства.
- Формуванню цілісності світового господарства сприяє розвиток відповідної інфраструктури: прокладання трансконтинентальних залізниць, світових систем зв'язку та ін.

- Україна надзвичайно мало бере участь у міжнародному поділі праці (у техніко-економічних відносинах з розвинутими країнами), що значною мірою успадковано від СРСР, зумовлено низькою конкурентоспроможністю її продукції, складністю умов проникнення на світовий ринок з передовими техно-логіями (наприклад, в аерокосмічній галузі промисловості), відсутністю достатньої кількості підготовлених кадрів для реалізації цих проектів тощо. Вод-ночас Україна займає надзвичайно важливе геополітичне становище в центрі Європи, багата природними ресурсами, забезпечена висококваліфікованими кадрами, посідає провідні позиції в окремих галузях науки. За раціональної внутрішньої і зовнішньої політики вищих ешелонів влади вона може завдяки цим факторам зайняти достойне місце в світовому господарстві.